

Шаманова Н. Є.

старший викладач кафедри прикладної лінгвістики, Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), natali.shamanova@gmail.com

Єганова Л. Л.

старший викладач кафедри прикладної лінгвістики, Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), natali.shamanova@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Розглянуті основні принципи навчання другої іноземної мови у ВНЗ та показано шляхи втілення інноваційних підходів до методики викладання на прикладі методу проектів.

Ключові слова: *інноваційний підхід, комунікативний метод, соціокультурний компонент, метод проектів.*

Однією з найсуттєвіших характеристик сучасності є глобалізація, яка охоплює всі сфери життя людства від економіки до культури. Цей процес неможливо стримати, його треба сприймати як об'єктивну реальність і вчитися реалізовувати себе у новому світовому просторі. Вельми важливу роль у вирішенні питання підготовки фахівців, здатних до здійснення професійної діяльності у світі, що постійно змінюється і інтегрується, до співпраці із представниками інших народів, відіграє система освіти.

Відгуком на потреби сьогодення стала Національна доктрина розвитку освіти. У документі зазначено, що державна політика у цій сфері спрямована на створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури і суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну,

незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Особливе місце в процесі підготовки майбутнього покоління, здатного до співпраці як у європейському, так і у світовому суспільстві, займають іноземні мови (далі – ІМ). Саме володіння ІМ дає можливість здійснювати спілкування в усіх сферах життя з представниками інших країн, вести діалог культур. Усвідомлення значення опанування іноземних мов жителями Європи спричинило виокремлення в діяльності Єврокомісії такого напрямку, як Language Learning Policies (політика у сфері навчання іноземних мов). Мета цієї політики полягає у збереженні мов європейських країн та сприянні оволодіння громадянами ІМ.

Половина Європи вже багатомовна, і про це свідчать такий факт: 45% європейських жителів можуть брати участь у розмові на мові, яка не є їхньою рідною. Разом з рідною мовою, 3 з 4 осіб в Голландії, Данії (77%) та Швеції (75%) розмовляють достатньо добре англійською мовою і можуть вести розмову на ній. Більшість жителів Люксембургу (86%) можуть розмовляти французькою мовою. В Бельгії – 38% населення. В обох країнах французька мова – одна з офіційних мов.

Необхідно зазначити, що різними аспектами методики навчання другої іноземної мови займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед них можна назвати І. Л. Бім, М. В. Баришнікова, Н. Д. Гальскову, Б. А. Лапідуса, Т. А. Лопарьову, М. І. Реутова, А. О. Анісімову, І. В. Дубко, Н. М. Чичеріну, А. В. Щепілову, G. Neuner, B. Hufeisen та ін. Однак, на нашу думку, ще ціла низка питань щодо удосконалення процесу навчання другої ІМ потребує свого вирішення. Одним із таких окреслюється необхідність уточнення методичних принципів навчання другої ІМ та розвитку мотивації до її вивчення, що і є метою статті.

Аналіз праць із визначеної проблеми, а також спостереження за навчальним процесом дали можливість виділити низку принципів навчання другої ІМ.

1) Першим з них є принцип комунікативної спрямованості навчання. Цей принцип притаманний сучасному навчанню ІМ і діє незалежно від виучуваної мови. Можемо додати, що в процесі оволодіння другою ІМ (або наступними ІМ) контекст іншомовної діяльності студентів розширюється. Завдяки реалізації вказаного принципу в студента формуються риси полікультурної особистості, що дає йому можливість брати участь у міжкультурному спілкуванні. На сьогодні безсумнівним є той факт, що розвиток здібності та готовності кожної особистості до взаємодії із представниками інших культур є обов'язковою вимогою сучасної мовної освіти. Цей принцип визначається як принцип комунікативності і має особливу значущість для методики викладання іноземних мов. Реалізація зазначеного принципу полягає у наближенні процесу навчання до умов реальної комунікації, тобто процес навчання повинен мати характер моделі реального спілкування.

2) Наступним можна назвати принцип міжкультурної спрямованості навчання другої ІМ. Оскільки основна мета навчання ІМ передбачає розвиток в студентів здатності до міжкультурного спілкування, то і саме спілкування має бути засобом для досягнення цієї мети. Студентів необхідно залучати до активної взаємодії, до самостійного пошуку шляхів вирішення комунікативних завдань у процесі спілкування з представниками різних лінгвокультур. Як відомо, при сприйнятті іншої культури відбувається порівняння з досвідом у рідній культурі. Однак під час оволодіння другою (третьою) ІМ має місце також і порівняння з культурою народів інших виучуваних мов. У процесі опанування наступних ІМ студент знайомиться із новими культурними феноменами, розширює можливості свого сприйняття дійсності. Змістом освіти (також і іншомовної) є культура як система цінностей, які характеризують певне суспільство. Навчання ІМ повинно з самого початку супроводжуватись вивченням відповідної культури. Студентам необхідно при опануванні другої ІМ надавати можливість брати участь у міжкультурному спілкуванні, оволодівати лінгвокультурним досвідом. При опануванні культурою народу виучуваної мови бажано звертатись як до рідної культури, так і до культури першої ІМ (або до культур тих народів, мови яких вивчаються учнями). Адже

такий підхід сприяє розширенню світосприйняття студентів, збагаченню палітри картини світу, усвідомленню місця своєї рідної культури у полікультурному світі.

3) Третім визначимо принцип соціокультурної спрямованості навчання другої ІМ. Згідно із цим принципом, у процесі навчання другої ІМ необхідно використовувати автентичні матеріали різного характеру, завдяки чому учні знайомляться із національними, культурними традиціями носіїв виучуваної мови, збагачуються знаннями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників іншої культури, мають можливість порівняти характерні ознаки різних культур і своєї рідної. Автентичний матеріал представляє собою усні та письмові тексти, які є реальним продуктом носіїв мови. Цей матеріал характеризується природністю лексичного наповнення та граматичних форм, ситуативною адекватністю мовних засобів. Автентичний матеріал відображає національні особливості та традиції побудови і функціонування тексту. Такий матеріал дає змогу передати учням фонові знання (знання про країну та її культуру), ввести їх в іншомовний лінгвосоціум, зрозуміти особливості мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв виучуваної мови, стиль їхнього життя та характер мислення.

Необхідно зауважити, що лише за умови оволодіння основними відомостями про країну, її соціальний устрій і реалії побуту, мистецтвом, літературою стає можливим діалог культур. Чим більшою кількістю мов володіє людина, чим більший діапазон знань про культурні феномени вона має, тим швидшим є процес її інтеграції у глобалізованому світі.

4) Четвертим назвемо принцип когнітивно-інтелектуальної спрямованості навчання другої іноземної мови. Згідно із цим принципом навчальний процес з оволодіння другою іноземною мовою не повинен бути подібним до процесу навчання першої іноземної мови. Як вірно зазначає М. В. Баришніков, реалізація цього принципу має сприяти активізації розумової та пізнавальної діяльності студентів, створювати для них інтелектуальні труднощі, стимулюючи при цьому їхню когнітивну діяльність, адже відомо, що знання та

вміння, які набуваються шляхом вирішення мисленнєвих завдань, є міцнішими, ніж ті, що отримані у готовому вигляді [1, с. 25].

Важливим фактором активізації пізнавальної діяльності студентів є урахування їхніх інтересів. Пізнавальний інтерес відіграє велику роль у формуванні особистості студентів. Дуже важливо, щоб знання та вміння, набуті учнями в процесі опанування іноземними мовами, були для них особистісно значимими, необхідними для майбутнього життя.

Отже, реалізація принципу когнітивно-інтелектуальної спрямованості сприятиме забезпеченню високої продуктивності опанування другою іноземною мовою, надаватиме навчальному процесу динамічного характеру, активізуватиме когнітивний та мовленнєвий аспекти діяльності учнів.

5) П'ятим є принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності при оволодінні другою іноземною мовою. Необхідно зауважити, що кожний вид мовленнєвої діяльності має свої особливості, здійснюється завдяки спеціальним механізмам. Однак у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції розвиваються вміння в аудіюванні, читанні, говорінні та письмі не відокремлено, а інтегровано і незалежно від виучуваної мови, що має бути враховано при організації навчання другій іноземній мові. Взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності побудовано на взаємодії в процесі занять видів мовленнєвої діяльності, і ця взаємодія є внутрішнім механізмом такого навчання. Отже, організація взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності є управлінням взаємодією її видів. Разом із тим зазначаємо, що в процесі навчання необхідно враховувати специфіку кожного виду мовленнєвої діяльності та особливостей їх здійснення на вказаних етапах (наприклад, володіння відповідними навичками для здійснення читання та письма або формування механізму прогнозування для рецептивних видів мовленнєвої діяльності і механізму випереджаючого синтезу – для продуктивних). Отже, в процесі формування компетенцій у всіх видах мовленнєвої діяльності, необхідно: 1) враховувати специфіку кожного виду мовленнєвої діяльності (наприклад, навчати говорити через говоріння, навчати читати через читання); 2) використовувати взаємопозитивний вплив різних

видів мовленнєвої діяльності (наприклад, розвивати вміння говоріння на основі прочитаного/прослуханого тексту).

6) Шостим доцільно назвати принцип використання контрастивного підходу у навчанні другої іноземної мови. Реалізація цього принципу дає можливість виявити як подібності, так і розбіжності в системах виучуваних мов, у побудові висловлювань на рівні тексту. Для подолання інтерференції при опануванні двох (або більше) іноземних мов бажано використовувати контрастивні вправи, які сприятимуть прискореному формуванню навичок та розвитку вмінь. Отже, можна стверджувати, що для мовної освіти в Україні характерним є явище полілінгвізму чи мультилінгвізму, що означає багатомовність. Як визначено у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, мультилінгвізм – це знання певної кількості мов або співіснування різних мов у окремому суспільстві. Мультилінгвізм може бути досягнутий шляхом урізноманітнення мов, що пропонуються для вивчення.

Урахування явища мультилінгвізму, яке стає типовим для української системи освіти, дає можливість порівнювати, співставляти мовні системи, особливості культури народів уже відомих та виучуваних мов. Такий підхід сприятиме створенню у студентів більш повної картини світу та більш ґрунтовній їх підготовці до міжнародної співпраці.

Контрастивний підхід має місце у процесі навчання другої іноземної мови на таких рівнях, як мовний, соціокультурний та на рівні навчальних умінь. На мовному рівні співставлення є дуже результативним у разі опанування студентами іноземними мовами, які відносяться до однієї групи. Наприклад, при вивченні німецької після англійської, або навпаки. В процесі співставлення мовних систем можна визначити і багато спільного, що сприятиме позитивному переносу знань, навичок та вмінь, і те відмінне, що сприятиме уникненню інтерференції.

Співставляється також і соціокультурна інформація, оскільки студенти мають оволодіти і соціокультурною компетенцією в процесі опанування цією мовою. Як відомо, ця компетенція формується в процесі ознайомлення студентів із національно-культурною специфікою мовленнєвої та

немовленнєвої поведінки носіїв вивчуваної мови. При оволодіння другою іноземною мовою має місце порівняння етикету, норм поведінки представників різних народів у певних ситуаціях спілкування, співставлення країнознавчої інформації.

7) Сьомим є принцип урахування лінгвістичного та навчального досвіду студентів при навчанні другої іноземної мови. Перш за все, необхідно зауважити, що лінгвістичний досвід студентів у рідній мові позитивно впливає на процес оволодіння першою іноземною мовою. У процесі ж опанування другою цей досвід, збагачений системами двох мов (рідної та першої іноземної мов), значно прискорює вивчення наступної іноземної мови, незважаючи на наявність інтерферуючого чинника. При раціональній організації навчального процесу навіть за меншої кількості годин можливо досягти значних успіхів у навчанні студентів другої іноземної мови.

Справжній навчальний процес передбачає усвідомлене включення в нього студента, його готовність бути відкритим до сприйняття нового досвіду і постійного збагачення новими знаннями. Тільки за таких умов можливим є розвиток кожного як особистості, збагачення новою інформацією. Спираючись на досвід студентів в опануванні знаннями, навичками та вміннями в процесі вивчення рідної та першої іноземної мови, викладач акцентує їхню увагу на засвоєнні різних прийомів для розуміння змісту текстів, запам'ятовування інформації, роботи над мовним матеріалом, стратегіями оволодіння мовою.

До таких стратегій можна віднести: метакогнітивні та когнітивні (планування власної діяльності, контроль за продукуванням мовлення, самооцінка, вибір із пам'яті необхідного мовного матеріалу для вирішення комунікативних задач), комунікативні стратегії (компенсаторні, афективні, соціальні). При організації навчального процесу з другої іноземної мови необхідно також враховувати вміння студентів працювати з підручником, робочим зошитом, книгою для читання, словниками, довідковою літературою. Набуті студентами протягом попереднього періоду навчання вміння розробляти свою власну стратегію опанування лексикою, самостійно робити висновки, узагальнення щодо граматичного матеріалу; здійснювати пошук додаткового

матеріалу; активно взаємодіяти у групі, в колективі при вирішенні комунікативних завдань стають опорою для раціональної організації навчальної діяльності.

8) Восьмим, услід за І. Л Бім, називаємо принцип інтенсифікації навчання другої іноземної мови [2, с. 21]. Цей принцип реалізується завдяки урахуванню наявності подібних мовних явищ у виучуваних іноземних мовах, фоновій лексики, а також досвіду вивчення першої іноземної мови. Підкреслимо, що цей принцип є особливо актуальним для мов однієї мовної групи. Однак, спираючись на досвід учнів в оволодінні як рідною, так і першою іноземною мови, інтенсифікувати цей процес можна також, якщо виучувані іноземною мови відносяться до різних мовних груп. Для реалізації принципу інтенсифікації навчання другої іноземної мови необхідно враховуємо такі фактори:

- спорідненість мов;
- володіння студентами великою кількістю інтернаціоналізмів, лексичних одиниць, запозичених із інших мов (переважно з англійської);
- наявність високого рівня мотивації в оволодінні студентами другою іноземною мови як засобом спілкування;
- рівень сформованості рефлексії в студентів;
- наявність автентичних навчальних засобів, а також підручників, у яких враховані закономірності оволодіння другою іноземною мови;
- тривалість курсу навчання, кількість навчальних годин.

Метод проектів

Метод проектів можна розглядати як сукупність різноманітних прийомів, операцій, спрямованих на досягнення дидактичної мети через детальну розробку певної проблеми, яка повинна завершитися реальним, практичним результатом, оформленим у той або інший спосіб. Метод проектів завжди спрямовується на індивідуальну або групову самостійну роботу студентів, яку вони виконують упродовж певного періоду часу. В проектній методиці завжди передбачається розв'язання конкретної проблемної ситуації, що, з одного боку, вимагає застосування комплексної сукупності методів і засобів навчання, а з

іншого, – узагальнення знань, умінь і навичок із різних галузей науки й техніки [2].

Застосування проектного навчання є необхідним і доцільним із таких причин:

- навчальний процес вбудовується в логіку діяльності, що має особистісну значущість для вихованця й підвищує його мотивацію (особистісно-орієнтований підхід до навчання);
- комплексний підхід до розробки навчальних проектів сприяє збалансованому фізичному й розумовому розвитку студента (розвивальне навчання);
- глибоке, осмислене засвоєння базових знань забезпечується завдяки їх універсальному використанню в різних ситуаціях, передбачених роботою над проектом (фундаменталізація навчання);
- проект сприяє розвитку творчого потенціалу школярів (гуманізація навчання);
- залучення до роботи над проектами учнів із недостатнім рівнем знань позитивно впливає на їх розвиток і ставлення до навчання (мотивація навчання).

Проектні технології реалізуються за чітким алгоритмом і складаються з чотирьох етапів: підготовчого, виконавчого, презентаційного й підсумкового.

Підготовчий етап проекту включає формулювання теми, систематизацію та виділення головної інформації. На даному етапі студенти обговорюють завдання, виявляють проблеми, висувають пропозиції щодо розв'язання завдання, розподіляють ролі та визначають джерело інформації. Завершення підготовчого етапу передбачає обговорення в малих групах плану проектної роботи, формулювання мети та визначення кінцевого продукту проекту.

На виконавчому етапі студенти готуються до виконання проекту, а саме: обговорюють етапи презентації результатів, обирають оптимальний шлях до реалізації проекту, працюють з інформацією, проводять дослідження, синтезують та аналізують ідеї, оформлюють проект. На цьому етапі студенти також навчаються викладати одержану інформацію в графіках, схемах і

таблицях. Крім того, виконавчий етап передбачає поточні усні звіти студентів про план виконання проекту й заповнення ними звітних форм.

Презентаційний етап передбачає підготовку студентів до виступу. У процесі цієї підготовки відбувається остаточне оформлення проектів (створення мультимедійних презентацій в програмі PowerPoint, відео в цифровому варіанті тощо), після чого відбувається власне презентація проектів.

Головною метою підсумкового етапу є аналіз та оцінювання проектів. Студенти обговорюють результати проектної діяльності в малій групі та дають оцінку проекту в цілому, а також оцінюють роботу кожного виконавця. На даному етапі передбачається написання письмових звітів із проектної роботи. Викладач аналізує одержану інформацію та використовує її для загального оцінювання роботи студентів.

В практиці роботи при вивченні другої мови (німецької) використовуються міні-проекти для вивчення однієї конкретної теми. Наприклад, при вивченні теми «Моя сім'я» учні розробляють індивідуальні проектні роботи у вигляді генеалогічного дерева. Цікавим досвідом стала реалізація проекту «Моє рідне місто», студенти вивчали рідне місто з точки зору географічного положення та історії створення. Результатом такої роботи стали створені власноруч карти, фотоматеріали або відеоролики.

Звичайно, проектна робота потребує не тільки роботи студентів, а й особливої уваги з боку викладача. Не можна сказати, що проектна діяльність – це вирішення усіх проблем при вивченні другої іноземної мови, але вона є тим засобом, який рятує заняття від одноманітності, нудьги, сприяє розвитку загального рівня студентів, розширення їх світогляду.

Таким чином, проектні технології розвивають у студентів пошуково-дослідницькі, технологічні й інформаційні компетенції, формують креативність, стимулюють інтелектуальну активність, розвивають комунікативні вміння, допомагають формувати міжпредметні зв'язки, вчать використовувати інформаційно-телекомунікаційні технології під час вивчення іноземної мови, допомагають оволодіти навичками роботи в групі та формують соціальну мобільність. Крім того, все це підвищує мотивацію учнів, оскільки в

даному випадку вивчення мови стає не ціллю, а засобом створення кінцевого продукту діяльності.

Вивчення другої іноземної мови сприяє і реалізації педагогічного аспекту навчання – «навчання студентів мистецтву міжособистісних відносин, майстерності спілкування взагалі і, наразі, спілкуванню в полікультурній сфері. Це велика педагогічна задача всебічного розвитку особистості, формування такої якості, як комунікабельності, яка викликає почуття особистісного успіху, впевненості у собі. Таким чином, друга іноземна мова – це перша, але суттєва сходинка у формуванні лінгвістично цікавої особистості. Лінгвістична освіта, тобто вивчення мов і культур, тісно пов'язане з реалізацією двох найважливіших тенденцій у сучасному світі: фундаменталізацією освіти і інтелектуалізацією особистості.

Таким чином, ми намагалися окреслити методичні принципи навчання другої іноземної мови у вищих навчальних закладах, поділилися досвідом впровадження другої іноземної мови у навчальному закладі. На нашу думку, реалізація цих принципів, невтомний пошук викладачем нових форм, методів та прийомів роботи з студентами сприятиме удосконаленню процесу оволодіння студентами як другою, так і наступними іноземними мовами.

Список літератури

1. Барышников, Н. В. Методика обучения второму иностранному языку / Н. В. Барышников. – М. : Просвещение, 2003. – 159 с.
2. Гальскова, Н. Д. Теория обучения иностранным языкам / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез // Лингводидактика и методика. – М. : Академия», 2006. – 335 с.
3. Пассов, Е. И. Теоретические основы обучения иноязычному говорению в средней школе : дис.... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Пассов Ефим Израилевич. – Липецк, 1980. – 477 с.
4. Рекомендації Ради Європи з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – Ленвіт, 2003.

5. Щепилова, А. В. Проблемы преподавания второго иностранного языка и вопросы подготовки педагогических кадров / А. В. Щепилова // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 6. – С. 16–17.

References

1. Baryshnikov N. V. Metodika obucheniya avtorochno stran nom u yazyku [Methodology of educating to the second foreign language]. Moscow, Prosveshchenie Publ., 2003. 159 p.

2. Galskova N. D., Gez N. I. Teoriya obucheniya inostrannym yazykam. Lingvodidaktika i metodika [Theory of educating to the foreign languages]. «Akademiya» Publ., 2003. 335 p.

3. Passov Ye. I. Teoreticheskie osnovy obucheniya ino yazychnom u govoreniiyu v sredney shkole) Dokt. Diss. [Theoretical bases of educating to the foreign talking at high school]. Doct. Diss.]. Lipetsk, 1980. 477 p.

4. Rekomendatsii Rady Yevropy z movnoio svity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [Recommendations of CE from language education: study, teaching, evaluation]. Lenvit Publ., 2003.

5. Shchepilova A. V. Problemy prepodavaniya avtorochno stran nog o yazyka i avoprosy podgotovki pedagogicheskikh kadrov [Problems of teaching of the second foreign language and questions of training of pedagogical personnel's]. Inostrannyye yazyki v shkole [The Foreign languages at school]. 2000. No 6, pp. 16-17.

Shamanova N. Ye., Senior Lecturer of the Department of Applied Linguistics, Educational and Research Institute of Humanities of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), natali.shamanova@gmail.com

Yehanova L. L., Senior Lecturer of the Department of Applied Linguistics, Educational and Research Institute of Humanities National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), natali.shamanova@gmail.com

Innovative approaches to the second language teaching methodology

The main principles of the Second Language teaching methodology have been studied and the ways of implementation of innovative approaches to such methodology via method of projects are shown.

Key words: *innovative approach, communicative method, sociocultural component, method of projects.*

Шаманова Н. Е., *старший преподаватель кафедры прикладной лингвистики, Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), natali.shamanova@gmail.com*

Еганова Л. Л., *старший преподаватель кафедры прикладной лингвистики, Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), natali.shamanova@gmail.com*

Иновационные подходы к методике обучения второму иностранному языку

Рассмотрены основные принципы обучения второму иностранному языку в ВУЗе и показаны пути внедрения иновационных подходов в методику обучения на примере метода проектов.

Ключевые слова: *иновационный подход, коммуникативный метод, социокультурный компонент, метод проектов.*